

«FORMGESCHICHTE ՄԵԹՈՏԸ

Բ. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

Պատմական տարրերու ներթափանցող տեսանկյունից, առաջին և անհրաժեշտ քայլն էր, բայց ոչ բաւարար: Ըստ Պուլթմանի և իր հետեւորդներուն՝ անհրաժեշտ է մանաւանդ փնտռել և գտնել համատեսա Աւետարաններու մէջ գոյութիւն ունեցող գրական զանազան ձեւերու ծագումը և զարգացումը: Այլ խօսքով, ընել ինչ որ Տիպելիուս կը կոչէ «Ձեւերու Պատմութիւն», իսկ Պուլթման՝ «Աւանդութեան Պատմութիւն»:

Այս աշխատանքը կատարելու համար անհրաժեշտ է Աւետարանները տեղաւորել պատմական քաղաքի մը մէջ, որ կը պատշաճի անոնց: Աւետարանները տեղաւորել Քրիստոնէական նախնական համայնքի կեանքին մէջ, ուսումնասիրել պատմական այն միջավայրը, ուրկէ անոնք ծագում առին, քննել պատմական այն պահանջները, որոնք ծնունդ տուին Աւետարաններուն: Դիտել և նկատի ունենալ Աւետարանները պատմական դարաշրջանի մը ընդմէջէն:

F. G. M.-ը կը ֆորմալ փնտռել դորագուցումը բերանադի աւանդութեան և Աւետարանները տեղաւորել ժողովուրդի կեանքին մէջ, կոտուցանել Աւետարաններու Sitz im Leben-ը (կնանքի Միջավայր) որ կարեւոր դեր կը կատարէ Աւետարաններու գրական սեռերու կազմաւորման և զարգացման մէջ:

Sitz im Leben բացատրութիւնը նոր էր, ան ստեղծուած էր Գերմանացի մեկնիչ H. Gunkel-ի կողմէ, սրուն սրբագրած սկզբունքներէն և մեթոտներէն շտապ փոխ առնուեցան Պուլթմանի և իր ղադրոյին կողմէ ու կիրառուեցան Աւետարաններու ուսումնասիրութեան համար: Կունքել Մըննդոց գրքին մեկնաբանութեան մէջ բանաձեւեց սկզբունքները նոր մեթոտի մը, որ պիտի կիրառուէր ապա Աւետարաններու ուսումնասիրութեան համար: Իր բերած նո-

րութիւնը և հիմնական թէզը այն էր, թէ Մենդոց գիրքը կը բաղկանայ իրարմէ անշատ կտորներէ, միութիւններէ և աղբիւրներէ, որոնք ապա քով քովի բերուած են: Մենդոց գրքի այս փոքր միութիւնները պէտք է տեղաւորել Իսրայէլի ժողովուրդի կեանքին և անոր զարգացման մէջ:

Ինչպէ՞ս կարելի է կատարել այս աշխատանքը:

Կարելի է երկու ձևով կատարել. Տիպելիուս կը մեկնի նախնական համայնքի պաշտամունքին և պաշտօններին, մանաւանդ քարոզչութեան: Առաքելներ ամէն բանէ առաջ քարոզիչներ էին. քարոզչութիւնը հիմնական տեղ կը զբաւէր համայնքի կեանքին մէջ. Յիսուսի մասին եղած առաջին աւանդութիւնը հիմնուեցաւ քարոզչութեամբ: Հոգեպալուստէն ետք Առաքելներ լեցուած Ս. Հոգւոյն շնորհներով, քարոզեցին փրկութեան մեծ աւետիսը և խորհուրդը, շնչաւորով մանաւանդ Քրիստոսի Չարչարանը և Յարութիւնը: Իբրեւ նմուշ այս քարոզչութեան, Գործք Առաքելոցի մէջ ունինք Պետրոսի և Պողոսի ճառերը:

Ըստ Տիպելիուսի, Աւետարաններու մէջ ունինք նախ կարճ ասացուածքներ, որոնք մեղի կը ներկայացնեն Քրիստոսի շատ կարեւոր մէկ խօսքը կամ արարքը. Տիպելիուս գտնոնք կը կոչէ Paradigme (Նշանաւոր Ոտք): Օրինակ Քրիստոսի հետեւեալ խօսքերը. «Շաբաթ վասն մարդոյ եղել և ոչ եթէ մարդ վասն Շաբաթու» (Մարկոս Բ. 27): «Զի որ առնիցէ զկամա Աստուծոյ նա է իմ եղբայր և քոյր և մայր» (Մարկոս Գ. 35): Այս և ասոր նման խօսքեր իբրեւ օրինակ կը ծառայեն քարոզիչներուն՝ զՔրիստոս ներկայացնելու իբրեւ Մեախա և Փըրկիչ: Ըստ Տիպելիուսի, Հոս Քրիստոնէութիւնը տակաւին Պաղեստինեան սահմաններու վրայ է:

Ապա ժամանակի ընթացքին այդ ղէպերը պատմուած են աւելի մանրամասնու-

թեմաք և աւելի դարդարուն, ունկնդիրներու ուշադրութիւնը գրաւելու համար, և այս ձեւով յառաջ եկած են Novellen, որոնք կը պատմեն հրաշագործութիւններ և նկարագիր պատմութիւններ: Ըստ Տիպելիուսի, ասոնք յառաջ եկած են աւելի ուշ շրջանի և ոչ Պաղեստինի մէջ, այլ՝ Հելլենական աշխարհին մէջ:

Քրիստոնէական համայնքին մէջ այս ձեւով կարելի է բացատրել վերոյիշեալ գրական երկու սեռերը կամ ձեւերը: Եւ հոս, ըստ Տիպելիուսի, գրական տեսակետով ունինք թանկարկն չափանիշ մը՝ որոշելու ասոնց ժամանակը: Novellen-ներ, առաջին քարոզիչներէն չեն դար մեղի, այլ ասանուն հեղինակներէ. յետ ձեւով Տիպելիուս կը հաւանի Աւետարանական հատածներու նախնական վիճակները գտնել:

Տիպելիուսի վերոյիշեալ մեթոտը Ս. Գրոց դիտնականներու կողմէ բուռն քննադատութեանց ենթարկուած է, զայն նկատելով շատ արուեստական, անբաւարար, և հեռու՝ իրականութիւն ըլլալէ: Ի՞նչ իրաւունքով, օրինակ, կրնանք ըսել թէ Novellen-ն'ը ուշագի ուշ շրջանին յառաջ եկած են: Գործք Առաքելոցի մէջ գտնուող նախնական ուսուցումները նման իրաւունք մը մեղի չեն տար: Պատմութեան իրկու ձեւերն ալ կարելի է գործածել, մէկէն միւսին անցընել կախում ունի քարոզիչէն և ունկնդիրներէն: Մին կամ միւսը կարելի է գործածել, ճաշակի հարց մըն է և ոչ թէ ժամանակի. կարելի չէ մէկը միւսին հաղորդել: Եւր Պօղոս, Պետրոս կամ ուրիշ առաքել մը կը քարոզէր, երբեք չէր հարցնիր թէ իր քարոզչութիւնը Paradigme է թէ Novellen, այլ՝ կը քարոզէր:

Պուլթման կը հետեւի ուրիշ մեթոտի մը. կը մեկնի Աւետարաններու բնագիրներէն և կը փնտռէ անոնց կազմաւորման և ձեւաւորման շարժառիթները: Կը նկատէ թէ բազմաթիւ շարժառիթներ դէր խաղաղած են նոյն հատուածի կազմութեան մէջ: Ան կը փնտռէ թէ ինչպէ՞ս այդ հատուածը մտած է աւանդութեան մէջ և ինչպէ՞ս կարելի է այդ հատուածին նախնական ձեւը գտնել:

Գտնել իրեն Քրիստոնէական համայնքը, մղուած ներքին անհրաժեշտութենէ մը,

ստեղծած է գրական զանազան սեռեր, ինչպէս Իմաստութեան Խօսքեր, Վախճանաբանական Խօսքեր, Հրաշքներու Պատմութիւններ, եւն.: Անգամ մը որ ստեղծուեցան անոնք, հետզհետէ կ'աճին և կը զարգանան. ըստ Պուլթմանի՝ աւանդութիւնը կը կատարելագործէ «Ձեւերը»:

Որոշ է թէ ժողովրդական աւանդութիւնը յատուկ կեանք մը ունի, կարգ մը օրէնքներու կը հետեւի: Պատմութիւնը աւելի կենդանի զարգնելու համար անուղղակի խօսքերէ ուղղակի խօսքերու կ'անցնին, մանրամասնութիւններ կ'աւելցուին, աւելի կը գունաւորուին դէպքերը, հերոսներ կ'անձնաւորուին և անոնց բերին մէջ խօսքեր կը դրուին:

Այսպէս, օրինակ, Պուլթման կը նկատէ որ հաբուստ մարդը որ կը մօտենայ Յիսուսի և կը հարցնէ թէ ի՞նչ ընէ որ արժանայ Աստուծոյ արքայութեան, Երիտաւարք մըն է ըստ Մատթէոսի (Մատթ. ԺԺ. 20), Խաւսեցած տարիքի Խաւսած մարդ մըն է՝ ըստ Ղուկասու Աւետարանին:

Պուլթմանի այս մեթոտը կրնայ մեղի օգնել Աւետարանական բնագիրներու ուսումնասիրութեան համար, և նոյնիսկ հետաքրքարական է: Բայց Պուլթման կը չափաանցէ երբ շարժառիթներէն կ'անցնի ժարդապետական գեանի: Իրեն, Յիսուսի այսինչ խօսքը դրուած է Աւետարաններու մէջ՝ արդարացնելու Եկեղեցւոյ այսինչ սովորութիւնը:

Ըստ իրեն, Յիսուսի Հրէից հետ ունեցած վիճարանութիւնները պատմուած են Աւետարաններու մէջ, լուսարարներու այն հարցերը, որոնք վճիռ առաքելայ էին առաջին Քրիստոնէաներու և Հրէից միջեւ, օրինակ պահեցողութեան հարցը (Մարկոս Բ. 20), Եւրաթ օր սուրբ պահելու հարցը (Մարկոս Բ. 27) եւն.: Պուլթման տակաւին աւելի առաջ երթալով կ'ըսէ թէ դրուադներ պատմուած են իրրեւ հիմ ծառայեցնելու Քրիստոնէական նախնական հաստատութիւններէ: Օրինակ Մարկոս Բ. 10-ը յիշուած է՝ արդարացնելու նախնական եկեղեցւոյ պաշտամունքին մէկ կէտը, այսինքն՝ մեղքներու թողութիւնն առաւ իշխանութիւնը. «Այլ զի գիտաստղիք եթէ իշխանութիւն ունի որդի մարդոյ ի

վերայ երկրի թողուլ զմեզս»:

Մարկոսի ԺԴ. 17 դուրի 22-25 համարները գրուած են տրդարացնելու եկեղեցւոյ մէջ կատարուող հաղորդութեան Ս. Թորոշուողը: Յիսուսի մկրտութեան դէպքերը պատմուած են գրուած են՝ արդարացնելու եկեղեցւոյ մկրտութեան սովորութիւնը:

Պուլթմանի այս նկատողութիւնները թերեւ բոլորովին դատապարտելի չեն և երբեմն օգտակար՝ Աւետարանական կաթոժը հաստատածներու բացատրութեան համար: Կրնայ ըլլալ որ այն յիշատակները, զորս ունինք Աւետարաններու մէջ Քրիստոսի մասին՝ ընտրուած են համայնքին կողմէ, որովհետեւ անոնք կը հիմնէին կեանքը և վարդապետութիւնը նախնական եկեղեցւոյ: Բայց Պուլթման և իր զարոցը շատ աւելի առաջ կ'երթան և կը չտիպանցեն, երբ կ'ըսեն թէ աւանդութիւնը ո՛չ միայն հաւաքած և ընտրած է Աւետարանական նիւթերը, այլ զանոնք հնարած ու անդձած է: Ըստ իրեն, Աւետարանական գրեթէ բոլոր նիւթերը ստեղծուած են Քրիստոնէական նախնական համայնքին կողմէ: Յիսուս երբեք պաշօքի, ծոմապահութեան և Շաբաթի մասին բան չըսաւ, Երուսաղէմի առաջին Քրիստոնեաներն են որ զանոնք հնարած են Հրէից հետ իրենց ունեցած վէճերու ընթացքին, և իրենց պաշտպանած տեսակէտներուն աւելի ուժ տալու համար այս խօսքերը գրուած են Տիրոջ՝ Յիսուսի բերնին մէջ:

Օրինակ, Յիսուս անկասկած արտասանած է սա խօսքը. «Միթէ մա՛րթ ինչ իցէ որդոց առագաստի, մինչ ընդ նոսա իցէ փեսայն, պահելը» (Մարկոս Բ. 19): Բայց այս խօսքին շարունակութիւնը՝ «Տորքան ընդ իւրեանս ունիցին գփեսայն ոչ է մարթ պահել: Այլ եկեղեցին աւուրք, յորժամ վերապիտի նոցանէ փեսայն և ապա պահեցնցին յաւուրն յայմիկ» (Մարկոս Բ. 19-20) համայնքին ստեղծումն է, համայնքն է որ այս խօսքը Քրիստոսի բերնին մէջ գրած է՝ արդարացնելու պահեցողութեան իր սովորութիւնը:

Քրիստոս ըսած էր. «Ահա ապիկ մայր իմ և եղբարք իմ» (Մարկոս Գ. 34), քաղովիւր աւելցուցած է. «Զի որ առնիցէ զկամս Աստուծոյ նա է իմ եղբայր և քոյր

և մայր» (Մարկոս Գ. 35): Քրիստոս ըսած էր. «Ոչինչ է պիտոյ բռնիկ ողոնց՝ այլ հիւանդաց»: Այս խօսքին աստուածաբանական տարողութիւնը չնշտելու համար, քարոզիչը աւելցուցած է. «Ոչ եկի կոչել զարգարս, այլ զմեղաւորս» (Մարկոս Բ. 17):

Եթէ, կ'ըսէ Պուլթման, Paradigme-երը կրնային այսքան ձեւափոխութիւննց ենթարկուիլ ժամանակի ընթացքին, Novellen-ները, որոնք նոյապարծութիւններ և զուանգեղ պատմութիւններ կը պատմեն, կրնային շատ աւելի ձեւափոխութեանց ենթարկուիլ:

Ըստ Պուլթմանի, Քրիստոս կրնար աջիկ խօսքը արտասանել կամ այսինչ աւարբը կատարել, բայց մենք ի՞նչ միջոցներով կրնանք զանոնք պիտոյալ: Քրիստոսի և մեր միջեւ կը գտնուի Համայնքը, որմէ կու գայ աւանդութիւնը և որ մեկնաբանած է պատմական իրականութիւնները: Մենք կրնանք պիտոյալ ինչ որ կը խօսուէր և կը պատմուէր Քրիստոսի մասին, բայց չենք կրնար գիտնալ իրապէս թէ ի՞նչ ըրաւ կամ ըսաւ Քրիստոս. մենք Քրիստոսի մասին ունինք այն հաւատքը՝ զոր ունէր Քրիստոնէական նախնական համայնքը: Այս կէտին մէջ Տիպելիուս նուազ ծայրահեղ է, մինչ Պուլթման շատ արմատական է: Ան կ'ուղէ պատմական Յիսուսը և հաւատքի Քրիստոսը իրարմէ անջատել:

Պուլթմանեան այս թէզը խիստ կերպով քննադատուած է Ս. Գրոց արդի մեծ գիտնականներու կողմէ իբրեւ ոչ հիմնական, արուեստական և ծայրահեղ թէզ մը: Աւետարանիչները թրեւս չուզեցին «Պատմութիւն» մը գրել, այս բառին իր այսօրուան իմաստով, բայց վստահաբար ունեցան պատմականութիւն (Historie) մտահոգութիւնը: Քարողիչներ ամէն ինչ չկատմեցին Յիսուսի մասին, բայց ինչ որ պատմեցին՝ ուղեցին որ հաստատուն, ամուր և ճշմարիտ ըլլայ:

ՆԵՐՍԵՆԷ ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

(Շար. 2)